

4 Σχεδιασμός ενός ελληνόφωνου προγράμματος κατάρτισης στην Ορολογία

Μαβίνα Πανταζάρα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, η ορολογία αναπτύσσεται ταχύτατα σε όλους τους τομείς σε παγκόσμιο επίπεδο, η ανάγκη τυποποίησης των όρων και διαχείρισης της ορολογίας σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα γίνεται πλέον επιτακτική και η ζήτηση από τους μεγάλους πολύγλωσσους και πολυεθνικούς οργανισμούς για επαγγελματίες με εξειδικευμένες γνώσεις και ικανότητες στον τομέα της Ορολογίας διαρκώς αυξάνεται. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να καταδείξει την ανάγκη δημιουργίας ενός σύγχρονου και ολοκληρωμένου προγράμματος κατάρτισης και εξειδίκευσης στην Ορολογία στην ελληνική γλώσσα και να προτείνει τον σχεδιασμό ενός τέτοιου προγράμματος, σύμφωνα με τις διεθνείς απαιτήσεις και προδιαγραφές.

Designing a Greek-speaking training programme on Terminology

Mavina Pantazara

ABSTRACT

In the modern information society, terminology is expanding rapidly in all domains worldwide, the need for terms standardization and terminology management in line with international standards is becoming increasingly urgent, and the demand from large multilingual and multinational organizations for professionals with specialized knowledge and competences in the field of Terminology is constantly increasing. The purpose of this article is to demonstrate that there is a strong need to create a modern and comprehensive training and specialization course on Terminology for the Greek language as well as to put forth the main structure of a curriculum consistent with international requirements and specifications.

0 Εισαγωγή

Στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, η ορολογία αναπτύσσεται ταχύτατα σε όλους τους τομείς σε παγκόσμιο επίπεδο, η ανάγκη τυποποίησης των όρων και διαχείρισης της ορολογίας σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα με στόχο την αναμφίσημη επικοινωνία γίνεται πλέον επιτακτική και η ζήτηση από τους μεγάλους πολύγλωσσους και πολυεθνικούς οργανισμούς για επαγγελματίες με εξειδικευμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες στον τομέα της Ορολογίας διαρκώς αυξάνεται. Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να αποτυπώσει την ισχύουσα κατάσταση όσον αφορά τη διδασκαλία της Ορολογίας στον ελληνόφωνο χώρο και να καταδείξει την ανάγκη δημιουργίας ενός σύγχρονου, ολοκληρωμένου και διαπεδικού προγράμματος κατάρτισης και

εξειδίκευσης στον τομέα αυτόν για την ελληνική γλώσσα, σύμφωνα με τις διεθνείς απαιτήσεις και προδιαγραφές και με βάση τη διεθνή εμπειρία αντίστοιχων προγραμμάτων του εξωτερικού.

1 Ορολογία: θεωρία και πράξη

1.1 Ο διεπιστημονικός χαρακτήρας της Ορολογίας

Η Ορολογία¹ είναι ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των εννοιών και των κατασημάνσεών τους (όρων, ονομάτων, συμβόλων) και τη διατύπωση αρχών και μεθόδων που διέπουν αυτές τις σχέσεις σε οποιοδήποτε θεματικό πεδίο, καθώς και η εργασία της συλλογής, επεξεργασίας, διαχείρισης και παρουσίασης των ορολογικών δεδομένων σε μία ή περισσότερες γλώσσες. Η αναγνώριση του πολυδιάστατου χαρακτήρα των ορολογικών οντοτήτων (έννοια → όρος → επικοινωνιακή μονάδα) στο πλαίσιο της μεταφοράς της ειδικής γνώσης επηρεάζει σημαντικά τον χαρακτήρα της σύγχρονης θεωρίας και πράξης της Ορολογίας (Βαλεοντής και Μάντζαρη, 2006). Έτσι, η σύγχρονη θεωρία της Ορολογίας προσδιορίζεται σε σχέση με τρεις διαφορετικές διαστάσεις (Sager, 1990: 13):

1. τη γνωσιακή διάσταση, που εξετάζει τις σχέσεις των εννοιών μεταξύ τους και μέσω αυτών των σχέσεων τη συγκρότηση των εννοιών σε δομημένα σύνολα γνώσης, τα συστήματα εννοιών σε κάθε τομέα της ανθρώπινης γνώσης, καθώς και την παράσταση των εννοιών με ορισμούς και όρους,
2. τη γλωσσική διάσταση, που εξετάζει τις υπάρχουσες γλωσσικές μορφές και τις εν δυνάμει γλωσσικές μορφές που μπορούν να δημιουργηθούν για την απόδοση νέων εννοιών (νεολογισμοί, νεόοροι), και
3. την επικοινωνιακή διάσταση, που εξετάζει τη χρήση των όρων ως μέσων μεταφοράς της γνώσης σε διαφορετικές κατηγορίες αποδεκτών σε ποικίλες επικοινωνιακές περιστάσεις και δίνει περιεχόμενο στις δραστηριότητες της κατάρτισης, της επεξεργασίας και της διάχυσης των ορολογικών δεδομένων υπό τη μορφή έντυπων και/ή ηλεκτρονικών ορολογικών λεξικών, λεξιλογίων, γλωσσαρίων ή βάσεων ορολογικών δεδομένων κτλ.

Συνεπώς, η ορολογική εργασία είναι μια διεπιστημονική δραστηριότητα που απαιτεί γνώσεις και

¹ Η ορολογία, με τη δεύτερη σημασία του όρου, είναι το σύνολο των όρων που ανήκουν στην ειδική γλώσσα ενός ορισμένου θεματικού πεδίου (αλλιώς και ορολόγιο). Για την άρση της αμφισημίας, η ΕΛΕΤΟ προτείνει για τη γραφή τους τη διάκριση πεζού/κεφαλαίου αρχικού γράμματος. Η διάκριση αυτή έχει υιοθετηθεί και στην ελληνική τυποποίηση από την επιτροπή ΕΛΟΤ/ΤΕ21 (στο ΕΛΟΤ 561-1).

εμπειρία από διάφορους τομείς όπως, μεταξύ άλλων, γλωσσολογία, λεξικογραφία, μετάφραση, λογική, πληροφορική, τυποποίηση, τεκμηρίωση και διαχείριση της γνώσης.

1.2 Ορολογικές ανάγκες και απαιτούμενες δεξιότητες

Η Cabré (1998: 287) αναφέρει ότι τα βασικά καθήκοντα ενός ορολόγου συνίστανται: (α) στην οργάνωση, διαχείριση και υλοποίηση ενός ορολογικού έργου (μονόγλωσσου, δίγλωσσου ή πολύγλωσσου) που αφορά το σύστημα εννοιών ενός συγκεκριμένου θεματικού τομέα, (β) στην ορολογική αναζήτηση και τεκμηρίωση μεμονωμένων όρων από διάφορους τομείς και (γ) στην επίβλεψη άλλων ορολόγων. Ωστόσο, παρατηρείται συχνά ότι η ορολογική εργασία δεν επιτελείται πάντα και μόνο από εξειδικευμένους ορολόγους, αλλά και από επαγγελματίες διάφορων ειδικοτήτων για τους οποίους η διαχείριση ορολογίας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εργασίας τους όπως μεταφραστές, διερμηνείς, συντάκτες τεχνικών κειμένων, ειδικούς επιστημονικών και τεχνικών τομέων, ειδικούς στους τομείς της τεκμηρίωσης και της πληροφόρησης, γλωσσικούς τεχνολόγους κ.ο.κ.²

Τα προσόντα και οι δεξιότητες του ατόμου που ασχολείται συστηματικά με την ορολογία περιγράφονται λεπτομερώς σε διάφορα έγγραφα (βλ. ενδεικτικά TerminOrgs, 2016a, TermCoord, χ.χ., ISO/CD 12616-1) και περιλαμβάνουν συνολικά τα εξής:

- γλωσσικές δεξιότητες (σε μία ή περισσότερες γλώσσες), καθώς και δεξιότητες γραπτής και προφορικής επικοινωνίας (π.χ. ικανότητα διδασκαλίας και μετάδοσης γνώσεων),
- εξειδίκευση σε ένα ή περισσότερα θεματικά πεδία,
- ορολογικές δεξιότητες (γνώση των θεμελιωδών αρχών της ορολογίας και των καλών πρακτικών στην ορογραφία, ικανότητες αναγνώρισης και εξόρυξης όρων, επεξεργασίας και τεκμηρίωσης ορολογικών δεδομένων, γνώσεις μεθόδων τυποποίησης εννοιών και όρων κτλ.),
- δεξιότητες τεχνολογίας πληροφοριών (χρήση εξειδικευμένων υπολογιστικών εργαλείων και ικανότητα αξιολόγησης των σχετικών λογισμικών, π.χ. συστημάτων διαχείρισης ορολογίας, εργαλείων αυτόματης εξαγωγής όρων, λογισμικών μεταφραστικών και ορολογικών μνημών, αλλά και γνώσεις θεωρίας πληροφοριών, ανάπτυξης βάσεων δεδομένων κ.ά.),

² Στο υπό αναθεώρηση Διεθνές Πρότυπο ISO/CD 12616-1, γίνεται διάκριση μεταξύ ορολόγων (terminologists) και λοιπών ατόμων που ασχολούνται με τη διαχείριση ορολογίας (terminology workers).

- δεξιότητες οργάνωσης και διαχείρισης (π.χ. σχεδιασμός, διαχείριση και υλοποίηση έργων, λήψη στρατηγικών αποφάσεων, ενέργειες συντονισμού μεταξύ οργανισμών ή μονάδων τους),
- ήπιες δεξιότητες (ικανότητες επίλυσης προβλημάτων, λήψης αποφάσεων, συνεργατικότητα, προσαρμοστικότητα, κοινωνικές και πολιτισμικές δεξιότητες κ.ά.).

Σε όλα τα παραπάνω η Cioabanu (2016) περιγράφοντας το προφίλ του ορολόγου του 21ου αιώνα προσθέτει μια σειρά από απαιτήσεις που επιβάλλει η σύγχρονη ψηφιακή εποχή όπως γνώσεις των νέων μέσων και τεχνολογιών, χρήση σημασιολογικών δικτύων και οντολογιών, μέριμνα για εμπιστευτικότητα και ασφάλεια των δεδομένων, εργασία σε ευέλικτα, ανοιχτά και παγκόσμια περιβάλλοντα κ.ά.

2 Η ορολογία ως διδακτικό αντικείμενο

Προκειμένου να εντοπίσουμε τη θέση της Ορολογίας στα προγράμματα εκπαίδευσης (τυπικής και μη τυπικής) στην Ελλάδα και στο εξωτερικό σήμερα, συγκεντρώσαμε υλικό κυρίως μέσω του διαδικτύου. Όσον αφορά την Ελλάδα, η έρευνα ήταν, κατά το δυνατόν, συστηματική με στόχο να συλλεχθεί το σύνολο των συναφών προσφερόμενων σπουδών, κυρίως με τη μορφή μαθημάτων ή σεμιναρίων, και να καταγραφούν οι υπάρχουσες ανάγκες. Αντίθετα, για τα προγράμματα του εξωτερικού η έρευνα ήταν κυρίως δειγματοληπτική με στόχο να εντοπιστούν οι πιο ουσιώδεις απόψεις του διδακτικού αντικείμενου που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τον σχεδιασμό ενός βασικού ελληνόφωνου προγράμματος εκπαίδευσης στην Ορολογία.

2.1 Στον ελληνόφωνο χώρο³

Μετά από λεπτομερή αποδελτίωση των προγραμμάτων σπουδών ελληνικών και κυπριακών ΑΕΙ και ΤΕΙ αλλά και άλλων φορέων⁴, διαπιστώνεται ότι η διδασκαλία της Ορολογίας ως αυτόνομου διδακτικού αντικείμενου είναι περιορισμένη. Μόνο δύο είναι τα πανεπιστημιακά μαθήματα που

³ Συντομογραφίες: ΠΠΣ (Πρόγραμμα Προπτυχιακών Σπουδών), ΠΜΣ (Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών), ΔΠΜΣ (Διατμηματικό ΠΜΣ), ΑΠΘ (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), ΔΠΘ (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης), ΕΚΠΑ (Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών), ΕΜΠ (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο), ΑΣΚΤ (Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών), ΤΞΓΜΔ (Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας Ιονίου Πανεπιστημίου), ΙΕΛ (Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου), ΟΠΑ (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών).

⁴ Καταγράψαμε συνολικά 57 πανεπιστημιακά μαθήματα ίδιου ή συναφούς αντικείμενου, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, 55 μαθήματα ξένης γλώσσας και ορολογίας στα κέντρα ξένων γλωσσών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και 13 μαθήματα/σεμινάρια στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης.

αφορούν άμεσα τις θεωρητικές αρχές της Ορολογίας, και συγκεκριμένα: «Θεωρία της Ορολογίας» (ΠΠΣ Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών ΔΠΘ, διδάσκων: Π. Κριμπάς) και «Αρχές Ορολογίας/Ορογραφίας» (ΔΠΜΣ Τεχνολογισσία ΕΚΠΑ-ΕΜΠ-ΙΕΛ⁵, διδάσκων: Κ. Βαλεοντής). Ελάχιστα είναι επίσης τα μαθήματα που αποσκοπούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ορολογικής μεθοδολογίας (ανεξάρτητα από γλώσσα και θεματικό πεδίο) και προσφέρονται συνήθως στο πλαίσιο μεταπτυχιακών προγραμμάτων μετάφρασης, π.χ. «Διαχείριση Ορολογίας» (ΔΠΜΣ Διερμηνείας και Μετάφρασης ΑΠΘ), «Λεξικογραφία και Ορολογία» και «Εφαρμοσμένη Ορογραφία» (ΠΜΣ Μετάφραση και Διερμηνεία ΕΚΠΑ). Στις περισσότερες περιπτώσεις, η Ορολογία προσεγγίζεται αποσπασματικά μέσα από μαθήματα που στην πλειονότητά τους έχουν ως στόχο είτε (α) την ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων (σε ορισμένη γλώσσα και για ορισμένο θεματικό πεδίο), με έμφαση στο ειδικό λεξιλόγιο, συνήθως στην αγγλική ή τη γαλλική γλώσσα, π.χ. «Αγγλική/Γαλλική ορολογία της τέχνης» (ΠΠΣ ΑΣΚΤ), «Αγγλικά για βιοϊατρικές επιστήμες» (ΠΠΣ Ιατρικής Σχολής Κύπρου), «Αγγλική τεχνική ορολογία για Πολιτικούς Μηχανικούς» (Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών Πανεπιστημίου Πατρών) είτε (β) την ανάπτυξη μεταφραστικών δεξιοτήτων (σε ορισμένο γλωσσικό ζεύγος και για ορισμένο θεματικό πεδίο), π.χ. «Οικονομική, νομική, πολιτική μετάφραση αγγλικής-ελληνικής» (ΠΠΣ Τουρκικών Σπουδών ΕΚΠΑ), «Τεχνική μετάφραση» (ΠΠΣ ΤΞΓΜΔ) συνοδευόμενη από το γλωσσικό ζεύγος (π.χ. αγγλικά-ελληνικά / ελληνικά-αγγλικά / γαλλικά-ελληνικά κ.ο.κ.).⁶

Παράλληλα, κύκλοι σεμιναρίων και μαθημάτων ειδικής γλώσσας, ορολογίας και/ή μετάφρασης που απευθύνονται σε ένα ευρύτερο κοινό (και όχι μόνο σε φοιτητές) προσφέρονται από τα κέντρα ξένων γλωσσών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (π.χ. «Ιατρική ορολογία στην αγγλική» ή «Θεσμοί, Ορολογία και Μετάφραση εγγράφων της ΕΕ στη γαλλική» στο Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών ΕΚΠΑ), από ιδιωτικούς φορείς διά βίου μάθησης (π.χ. σεμινάριο εξειδίκευσης «Ηλεκτρονική Λεξικογραφία και Ορολογία» στο Κέντρο Εκπαίδευσης Μεταφραστών μετάφραση, «Γαλλική Νομική Ορολογία» στη Νομική Βιβλιοθήκη), από ξενόγλωσσα ινστιτούτα (π.χ. «Ιατρικά γαλλικά» ή «Νομικά γαλλικά» στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών), ενώ υπήρξαν και άπαξ σεμινάρια από εξειδικευμένους φορείς (π.χ. σεμινάριο «Ορολογία και Μετάφραση» από

⁵ Το Διεπιστημονικό-Διαπανεπιστημιακό ΠΜΣ Τεχνολογισσία λειτούργησε από το 1998 έως το 2014.

⁶ Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις όπου η Ορολογία αναφέρεται στην περιγραφή μαθημάτων άλλων τμημάτων και με άλλη στοχοθεσία όπως «Λεξικογραφία» (ΠΠΣ Φιλολογίας ΔΠΘ) ή «Ηλεκτρονική Λεξικογραφία» (ΠΜΣ Ψηφιακές Μέθοδοι για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες ΟΠΑ).

την ΕΛΕΤΟ στην Άσπρη Λέξη το 2009). Η διάρκεια αυτών των σεμιναρίων ποικίλλει από 2-5 εβδομάδες έως 3-6 μήνες, ενώ ορισμένα μαθήματα είναι ετήσια (π.χ. στο Διδασκαλείο ΕΚΠΑ).

Τέλος, όσον αφορά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εντοπίσαμε συναφή μαθήματα που προσφέρονται από πανεπιστημιακά ιδρύματα, π.χ. «Μετάφραση Ειδικών Κειμένων I & II» (Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα ΑΠΘ [1]), «Αγγλική τεχνική ορολογία» (Κέντρο Τηλεκπαίδευσης ΕΜΠ [2]), καθώς και μία θεματική ενότητα «Λεξικογραφία και Ορολογία» στο πλαίσιο του προγράμματος «Ιταλική γλώσσα και Μετάφραση» (Κέντρο Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης ΕΚΠΑ [3]).

2.2 Στον διεθνή χώρο

Εκτός Ελλάδας η Ορολογία διδάσκεται εκτενώς και ενσωματώνεται ως μάθημα σε όλο και περισσότερα προγράμματα σπουδών, κυρίως στην επαγγελματική μετάφραση⁷, ενώ αρκετά είναι και τα αυτόνομα προγράμματα κατάρτισης ή/και εξειδίκευσης στην Ορολογία. Η μορφή, το είδος και η διάρκεια των προγραμμάτων αυτών ποικίλλει, όπως και η πιστοποίηση ή ο τίτλος σπουδών που παρέχουν (για αναλυτική λίστα βλ. Terminorgs, 2016b). Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, παρουσιάζουμε ενδεικτικά κάποια προγράμματα τα οποία προσφέρονται από αναγνωρισμένους φορείς, απευθύνονται στο ευρύ κοινό (χωρίς προϋποθέσεις εισδοχής και/ή εξ αποστάσεως) και χορηγούν πιστοποιητικό παρακολούθησης.

Το Πανεπιστήμιο Pompeu Fabra της Βαρκελώνης (με ακαδημαϊκή υπεύθυνη τη M.T.Cabré) προσφέρει το αγγλόφωνο εξ αποστάσεως «Online Master in Terminology» [4] (διάρκειας 5 μηνών, 75 ECTS). Περιλαμβάνει 6 ενότητες, οι οποίες προσφέρονται και μεμονωμένα: «Αρχές Ορολογίας», «Μεθοδολογία ορολογικής εργασίας», «Ορολογία για επαγγελματικούς σκοπούς», «Επίλυση ορολογικών προβλημάτων», «Διαχείριση ορολογίας για μεταφραστικές μνήμες», «Νεολογία». Η ολοκλήρωση 4 ενοτήτων (οι 3 υποχρεωτικές, συν 1 επιλογής) καθώς και η εκπόνηση διπλωματικής εργασίας (στην οποία αφιερώνονται 3 επιπλέον μήνες) οδηγούν στην απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου (Master diploma).

Ανάλογη είναι η διάρθρωση του νέου (από το 2018) γαλλόφωνου προγράμματος «Fondements et enjeux de la Terminologie» [5] που προσφέρεται από το Πανεπιστήμιο Mont Blanc της Σαβοΐας σε συνεργασία με το Νέο Πανεπιστήμιο της Λισαβόνας (με ακαδημαϊκούς υπεύθυνους τον Christophe Roche και τη Rute Costa), διάρκειας 7 μηνών (σύνολο 140 ώρες, με 3 ημέρες διά

⁷ Για παραδείγματα από τον γαλλόφωνο χώρο, βλ. Λουπάκη στον παρόντα τόμο.

ζώσης παρακολούθηση τον μήνα). Περιλαμβάνει 9 ενότητες, που επίσης προσφέρονται και μεμονωμένα: «Αρχές και μέθοδοι της ορολογίας», «Μηχανική της γνώσης», «Διακίνηση ορολογίας», «Επεξεργασία σωμάτων κειμένων», «Επίσημη ορολογία», «Ορολογία και Τυποποίηση», «Ψηφιακές εφαρμογές» και, κατ' επιλογήν, «Ορολογία και Μετάφραση στην ΕΕ» ή «Ιατρική ορολογία». Η εκπόνηση διπλωματικής εργασίας (στην οποία αφιερώνονται 5 επιπλέον μήνες) οδηγεί στην απόκτηση πανεπιστημιακού τίτλου (Diplôme d'Université).

Το Διεθνές Δίκτυο Ορολογίας TermNet παρέχει την ευρωπαϊκή πιστοποίηση ECQA (European Certification and Qualification Association) στη Διαχείριση Ορολογίας «ECQA Certified Terminology Manager» [6] μέσω 3 εξ αποστάσεως προγραμμάτων διαβαθμισμένης δυσκολίας (επίπεδο I για αρχάριους, επίπεδο II για προχωρημένους, επίπεδο III για μηχανικούς), διάρκειας 3 μηνών το καθένα. Κάθε πρόγραμμα απαρτίζεται από 6 ενότητες που διαμορφώνονται ανάλογα με το επίπεδο: «Διαχείριση Ορολογίας» (I, II, III), «Ορολογικές Δεξιότητες» (I), «Ορολογική Τεχνολογία» (II), «Ορολογική Τεκμηρίωση» (III), «Ορολογικές στρατηγικές για επιχειρήσεις» (I, II, III), «Ομαδική εργασία και επικοινωνιακές δεξιότητες» (I), «Διαχείριση Έργου» (II), «Εναρμόνιση και Ποιότητα για μηχανικούς» (III), «Πρότυπα Ορολογίας και νομικά ζητήματα» (I, II, III), «Σενάρια πρακτικής εφαρμογής» (I, II), «Καλές Πρακτικές» (III). Επίσης, κάθε Ιούλιο, το TermNet διοργανώνει το Διεθνές Θερινό Σχολείο στην Ορολογία [7], διάρκειας 5 ημερών, που παρέχει ανάλογη πιστοποίηση.

Τέλος, υπάρχουν εξ αποστάσεως μαθήματα στη διαχείριση ορολογίας συγκεκριμένου θεματικού τομέα, όπως π.χ. το γερμανόφωνο πρόγραμμα ELCAT για τον τομέα της Αυτοκινητοβιομηχανίας [8], καθώς και μαθήματα που απευθύνονται σε συγκεκριμένο κοινό, π.χ. μεταφραστές και διερμηνείς (από το μεταφραστικό δίκτυο Proz) [9].

3 Σχεδιασμός ενός ελληνόφωνου εκπαιδευτικού προγράμματος στην Ορολογία

Ερευνητές έχουν ήδη επισημάνει την ανάγκη της διδασκαλίας της Ορολογίας σε πανεπιστημιακό επίπεδο (Κατσογιάννου και Ευθυμίου, 2004) αλλά και στις υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης (Βαλεοντής, 2005) όσο και την ανάγκη συνδυασμού της επαγγελματικής πρακτικής με ένα στέρεο θεωρητικό υπόβαθρο (Krotp, 1987, όπ. αναφ. στο Cabré, 1998: 288). Όπως διαπιστώνεται από όσα παρουσιάστηκαν παραπάνω, στον ελληνόφωνο χώρο υπάρχει έλλειψη ενός ολοκληρωμένου προγράμματος κατάρτισης και/ή εξειδίκευσης στην Ορολογία. Θα επιχειρήσουμε, λοιπόν, να θέσουμε τις βασικές προδιαγραφές σχεδιασμού ενός τέτοιου προγράμματος και να προτείνουμε μια ενδεικτική διάρθρωσή του.

3.1 Βασικές προδιαγραφές

Ένα σύγχρονο και ολοκληρωμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης στην Ορολογία για την ελληνική γλώσσα θα πρέπει:

- να βασίζεται στα Ελληνικά και Διεθνή Πρότυπα Ορολογίας,
- να απαντά στις ορολογικές ανάγκες που υπαγορεύονται από το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον,
- να έχει διεπιστημονικό/διαθεματικό χαρακτήρα,
- να είναι προϊόν συνεργασίας μεταξύ φορέων (ακαδημαϊκών, ερευνητικών κ.ά.) που ασχολούνται ενεργά με την ελληνική γλώσσα και ορολογία,
- να συνδυάζει τις θεωρητικές γνώσεις με τις πρακτικές δεξιότητες και να λαμβάνει υπόψη τις τρεις διαστάσεις της Ορολογίας (γνωσιακή, γλωσσική, επικοινωνιακή),
- να είναι ανεξάρτητο από γλώσσα και θεματικό πεδίο, αλλά να προσφέρει παραδείγματα και εφαρμογές σε διάφορες γλώσσες και διάφορα θεματικά πεδία,
- να απευθύνεται σε όσο το δυνατόν ευρύτερο κοινό: φοιτητές και επαγγελματίες όλων των κλάδων και των ειδικοτήτων, μεταφραστές, διερμηνείς, λεξικογράφους, τεκμηριωτές, συντάκτες και επιμελητές επιστημονικών και τεχνικών κειμένων, βιβλίων και περιοδικών, δημοσιογράφους για επιστημονικά και τεχνικά θέματα, υπεύθυνους ποιότητας σε τεχνικές εταιρείες, μηχανικούς υπολογιστών, γλωσσικούς τεχνολόγους, καθηγητές ειδικών γλωσσών και σε όποιον ασχολείται με την επιστήμη ή με τη γνώση γενικότερα,
- να είναι ευέλικτο ως προς τον τρόπο παρακολούθησης (π.χ. εξ αποστάσεως πρόγραμμα) και ανοιχτό ως προς τις προϋποθέσεις εισδοχής (για παράδειγμα, εκτός από την εύλογα πολύ καλή γνώση της ελληνικής, η καλή γνώση τουλάχιστον μίας ξένης γλώσσας και η εξειδίκευση σε ένα θεματικό πεδίο) και
- να παρέχει έγκυρη πιστοποίηση.

Τέλος, ιδιαίτερη προσοχή επιβάλλεται να δοθεί σε ζητήματα όπως η χρονική διάρκεια, η διάρθρωση και το περιεχόμενο των θεματικών ενοτήτων, η ενδεχόμενη διαβάθμιση σε επίπεδα εξειδίκευσης⁸, ο φορέας υλοποίησης, το προφίλ των διδασκόντων, ο τρόπος και τα κριτήρια

⁸ Η Cabré (1998: 288) προτείνει δύο επίπεδα εξειδίκευσης στην κατάρτιση των ορολόγων-ορογράφων: ένα πρώτο (βασικής κατάρτισης) για τις ανάγκες της εφαρμοσμένης έρευνας και ένα δεύτερο

αξιολόγησης, οι προϋποθέσεις πιστοποίησης και ο χορηγούμενος τίτλος σπουδών κτλ.

3.2 Προτεινόμενη διάρθρωση

Ακολουθεί συνοπτική παρουσίαση των έξι (6) βασικών (υποχρεωτικών) θεματικών ενότητων και του περιεχομένου τους, με βάση τις παραπάνω προδιαγραφές, τη σχετική βιβλιογραφία αλλά και τις θεματικές ενότητες των αντίστοιχων προγραμμάτων του εξωτερικού.

1. Θεωρητικές αρχές της Ορολογίας

Η πρώτη ενότητα αποτελεί την εισαγωγή σε βασικές έννοιες και αρχές της Ορολογίας (βλ. Βαλεοντής και Κριμπάς, 2014, Βαλεοντής, 2018, 2019). Με βασική αρχή ότι η Ορολογία είναι η διεπαφή μεταξύ γνώσης και γλώσσας, οι εκπαιδευόμενοι θα μάθουν τη σχέση ανάμεσα στα αντικείμενα («αντιληπτές ή συλληπτές οντότητες του κόσμου μας») και στις έννοιες («νοητικούς αντιπροσώπους των αντικειμένων»). Θα αναλυθούν οι καθιερωμένες από τον Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης (ISO) θεμελιώδεις έννοιες της επιστήμης της Ορολογίας (έννοια, χαρακτηριστικά έννοιας, κατασήμανση, είδη κατασημάνσεων, όρος, ορισμός), οι σχέσεις μεταξύ εννοιών, οι σχέσεις μεταξύ όρων, τα συστήματα εννοιών, η συγκριτική εξέταση συστημάτων εννοιών σε διάφορες γλώσσες και οι σχέσεις μεταξύ των ισοδύναμων όρων σε δύο ή περισσότερες γλώσσες, καθώς και οι αρχές και κανόνες οροδοσίας/ονοματοδοσίας με παραδείγματα εφαρμογής τους στην ελληνική γλώσσα για την παραγωγή ελληνικών όρων.

2. Βασικές μέθοδοι ορολογικής εργασίας

Η δεύτερη ενότητα αφορά την ορολογική εργασία, δηλαδή τη συστηματική συλλογή, περιγραφή, επεξεργασία και παρουσίαση των εννοιών και των κατασημάνσεών τους, και ειδικότερα την ορογραφία, δηλαδή την εγγραφή και παρουσίαση των ορολογικών δεδομένων (π.χ. ορισμός, συγκείμενο, πηγή, γραμματική πληροφορία κτλ.). Με βάση την εννοιοστρεφή προσέγγιση, οι εκπαιδευόμενοι θα γνωρίσουν τα διάφορα στάδια της ορολογικής εργασίας: κατάρτιση ενός ειδικού σώματος κειμένων για την εξαγωγή όρων, αναγνώριση όρων και εννοιών, ορολογικό ερασισμό, ανάλυση, επεξεργασία και τεκμηρίωση των ορολογικών δεδομένων, σύνταξη ορολογικών λημμάτων και ειδικότερα σύνταξη ορολογικών ορισμών, οργάνωση και παρουσίαση των ορολογικών δεδομένων και, τέλος, διαχείριση και συντήρηση των συλλογών όρων (βλ. και L'Homme, 2004, Τοράκη, 2019).

(εξειδίκευση) για μελλοντικούς εκπαιδευτές ορολογίας ή υπεύθυνους γλωσσικού και ορολογικού σχεδιασμού.

3. Ορολογία και Τεχνολογία

Η ορολογική τεχνολογία, υποτομέας της γλωσσικής τεχνολογίας που αφορά την αναγνώριση, ανάλυση και διαχείριση των ορολογικών δεδομένων, αποτελεί σήμερα αναπόσπαστο κομμάτι της ορολογικής εργασίας (L'Homme, 2004). Στόχοι της ενότητας: (1) η χρήση υπολογιστικών εργαλείων υποστήριξης της ορολογικής εργασίας (εργαλεία αυτόματης αναγνώρισης και εξαγωγής όρων και/ή εξεύρεσης των ισοδύναμων όρων σε μία ή περισσότερες γλώσσες πέρα από τη γλώσσα πηγή, λογισμικά επεξεργασίας σωμάτων κειμένων, συστήματα διαχείρισης ορολογίας κτλ.), (2) η ανάπτυξη ορολογικών πόρων (λεξιλογίων, γλωσσαρίων, ορολογικών λεξικών, θησαυρών, οντολογιών, βάσεων ορολογικών δεδομένων, ορολογικών μνημών). Επίσης, θα αναλυθούν ζητήματα που αφορούν τη διαλειτουργικότητα και τη δυνατότητα μεταφοράς, ανταλλαγής και επαναχρησιμοποίησης των δεδομένων σε εφαρμογές άλλες από εκείνες για τις οποίες αρχικά δημιουργήθηκαν, κάτι το οποίο αυξάνει σημαντικά τη χρηστική τους αξία (βλ. Κατσογιάννου και Ευθυμίου, 2004: 53).

4. Ειδικές γλώσσες και επικοινωνία

Η ενότητα αυτή εξετάζει πραγματικές επικοινωνιακές περιστάσεις χρήσης της ορολογίας που αφορούν πρωτίστως όσους συντάσσουν, επιμελούνται ή μεταφράζουν ειδικά επιστημονικά και τεχνικά κείμενα. Θα αναλυθούν τα χαρακτηριστικά των ειδικών γλωσσών, πραγματολογικές και κοινωνιογλωσσολογικές παράμετροι στην ειδική επικοινωνία, οι ιδιαιτερότητες ειδικών γλωσσών (π.χ. της ιατρικής ή της νομικής) στη νεοελληνική, ζητήματα διαχείρισης πολύγλωσσης ορολογίας, καθώς και ο ρόλος της ορολογίας/ορογραφίας σε έργα μετάφρασης και επιχώριας προσαρμογής (βλ. και Cabré, 1998, Βαλεοντής και Κριμπάς, 2014).

5. Ορολογία και Τυποποίηση

Απαραίτητη διάσταση της Ορολογίας είναι η τυποποίηση ως προϋπόθεση για την αναμφίσημη επικοινωνία και την απρόσκοπτη μεταφορά της γνώσης. Οι εκπαιδευόμενοι θα μάθουν για τις επιτροπές τυποποίησης και ειδικότερα για τις επιτροπές και ομάδες Ορολογίας και το έργο τους, τα πρότυπα στον τομέα της Ορολογίας (Διεθνή Πρότυπα του ISO και της IEC, Ευρωπαϊκά Πρότυπα των CEN, CENELEC και ETSI και Ελληνικά Πρότυπα του ΕΛΟΤ), τις μεθόδους τυποποίησης εννοιών και όρων, τις αρχές εκπόνησης τυποποιημένων ορολογίων, την ένδειξη διαβάθμισης αποδεκτότητας των όρων, τις αρχές εναρμόνισης εννοιών και όρων, καθώς και την αξιολόγηση ορολογικών προϊόντων και υπηρεσιών (βλ. και Βαλεοντής και Κριμπάς 2014, Τοράκη, 2019).

6. Ορολογική πολιτική για την ελληνική γλώσσα

Η τελευταία ενότητα αφορά ειδικά την ελληνική γλώσσα και ορολογία. Θα μελετηθούν οι επόψεις της νεολογίας στην ελληνική επιστημονική γλώσσα και ορολογία, η αξιολόγηση όρων, καθώς και η αξιολόγηση και επίβλεψη διαδικασιών τυποποίησης της γλωσσικής χρήσης, με στόχο την καθιέρωση και χρήση κοινώς αποδεκτής ελληνικής ορολογίας και τη βελτίωση της ποιότητας της επιστημονικής και ακαδημαϊκής επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα. Επίσης, θα αναλυθούν συγκεκριμένες εφαρμογές με παραδείγματα από την ορολογική πράξη και εμπειρία των ελληνικών επιτροπών και ομάδων Ορολογίας. Στόχος της ενότητας είναι οι εκπαιδευόμενοι να είναι ικανοί να παρακολουθούν και να συμβάλουν ενεργά στο έργο των φορέων και οργάνων που προάγουν την ελληνική ορολογία (ΕΛΕΤΟ, ΕΛΟΤ/ΤΕ21, Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας, Ακαδημία Αθηνών).

4 Μελλοντικές προοπτικές

Αντί επιλόγου, θα θέλαμε να τονίσουμε την επιτακτική πλέον ανάγκη υλοποίησης ενός ολοκληρωμένου ελληνόφωνου εκπαιδευτικού προγράμματος στην Ορολογία, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που ορίστηκαν παραπάνω και με τη συνέργεια φορέων που ασχολούνται με την ελληνική γλώσσα και ορολογία. Ένα πιθανό και, κατά τη γνώμη μας, ενδεδειγμένο σχήμα θα ήταν ένα πανεπιστημιακού επιπέδου μάθημα εξ αποστάσεως και διά βίου μάθησης. Μελλοντικά, το πρόγραμμα θα μπορούσε να προσφέρει δύο επίπεδα εξειδίκευσης: βασικό (γενικής κατάρτισης, όπως αυτό που περιγράφηκε παραπάνω) και προχωρημένο (προσανατολισμένο σε επαγγελματικούς σκοπούς, π.χ. για μεταφραστές, για μηχανικούς ή για επιχειρήσεις) μέσα από επιπλέον ενότητες επιλογής. Απώτερος στόχος ενός τέτοιου προγράμματος θα είναι να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη ορολογικής υποδομής στην ελληνική γλώσσα και να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των σχετικών δραστηριοτήτων από κατάλληλα καταρτισμένους επαγγελματίες.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Βαλεοντής, Κ. (2005). Διδασκαλία της /ορολογίας/. Ανοικτή συζήτηση «Διδασκαλία της Ορολογίας και ελληνική γλώσσα». Στο: *5ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»*, Λευκωσία, 13-15 Οκτωβρίου 2005 [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/Conferences/5th%20Conference/5th_KValeontis-TeachingTerminology_GR.pdf

Βαλεοντής, Κ. (2018). Ορολογία, ένα διαθεματικό πεδίο που αφορά όλους τους τομείς της γνώσης. Στην Ημερίδα Ορολογίας «Ορολογία και ορολογικοί πόροι – Οι απαιτήσεις για σύγχρονη ελληνική επιστημονική ορολογία και η ανάγκη ενεργοποίησης των ειδικών». Συνδιοργάνωση ΕΛΕΤΟ, ΕΛΟΤ/ΤΕ21, ΕΔΟ, Αθήνα, Πέμπτη 8 Νοεμβρίου 2018 [πρόσβαση 16

Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/Conferences/ELETO-TE21-EDO_Conference/Hmerida_ELETO_TE21_EDO_Orologia_KValeontis_V12_Full-text.pdf

Βαλεοντής, Κ. (2019). Βασικές έννοιες και αρχές της Ορολογίας. Συνάντηση εργασίας και εκπαίδευσης επιμελητών Μεταφραστικού έργου ΕΛΟΤ 2018 «Ποιότητα ορολογικών εργασιών στη μετάφραση», ΕΣΥΠ/ΕΛΟΤ, Αθήνα, 18 Ιανουαρίου 2019 [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: http://www.elot.gr/K-VALEONTIS-V03_ELOT-2019-01-18.pdf

Βαλεοντής Κ. και Κριμπάς, Π. (2014). *Νομική γλώσσα, Νομική ορολογία: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βαλεοντής, Κ. και Μάντζαρη Έ., (2006). Η γλωσσική διάσταση της Ορολογίας: Αρχές και μέθοδοι σχηματισμού των όρων. Στο: *1st Athens International Conference on Translation and Interpretation. Translation: Between Art and Social Science*, Hellenic American Union, Αθήνα, 13-14 Οκτωβρίου 2006.

ΕΛΟΤ (2019). Κατάλογοι προτύπων ΕΛΟΤ για την ορολογία και την τεκμηρίωση [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: http://www.elot.gr/1445_ELL_HTML.aspx

Κατσογιάννου, Μ. και Ευθυμίου, Ε. (2004). Θεωρία, Μέθοδοι και Πρακτικές της Ορολογίας. Στο: *Ελληνική Ορολογία: Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, σ. 25-60.

Τοράκη, Κ. (2019). Ορογραφία, ορολογικά προϊόντα και δεδομένα. Συνάντηση εργασίας και εκπαίδευσης επιμελητών Μεταφραστικού έργου ΕΛΟΤ 2018 «Ποιότητα ορολογικών εργασιών στη μετάφραση», ΕΣΥΠ/ΕΛΟΤ, Αθήνα, 18 Ιανουαρίου 2019 [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: http://www.elot.gr/K-TORAKI_ELOT-2019-01-18.pdf

Cabré, M.T. (1998). *La terminologie : Théorie, méthode et applications* (traduit par M. Cormier et J. Humbley). Armand Colin / Les Presses de l'Université d'Ottawa.

Ciobanu, G. (2016). The Terminologist of the 21st century. Στο: *VIII European Terminology Summit*, Λουξεμβούργο, 14-15 Νοεμβρίου 2016 [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: https://termcoord.eu/wp-content/uploads/2016/11/6.1_Terminologist_of_21st_century_Georgeta_CIOBANU.pdf

ISO/CD 12616-1. Terminology work in support of multilingual communication – Part 1: Fundamentals of translation-oriented terminology.

L'Homme, M.-C. (2004). *La terminologie : principes et techniques*. Montréal : Les Presses de l'Université de Montréal.

Sager, J.C. (1990). *A practical course in terminology processing*. Amsterdam: John Benjamins.

TermCoord (χ.χ.). *Professional Profile for Terminologists* [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: <https://termcoord.eu/why-terminology/31318-2/>

TerminOrgs (2016a). *Recommended skills for terminology professionals* [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: <http://www.terminorgs.net/Publications.html>

TerminOrgs (2016b). *Degrees, courses, and certifications for terminology professionals* [πρόσβαση 16 Ιουλίου 2019]. Διαθέσιμο από: <http://www.terminorgs.net/Publications.html>

Δικτυακοί τόποι

[1] Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα ΑΠΘ, <https://opencourses.auth.gr/>

- [2] Κέντρο Τηλεκπαίδευσης ΕΜΠ, <http://elearning.central.ntua.gr/>
- [3] Κέντρο Επιμόρφωσης και Διά Βίου Μάθησης ΕΚΠΑ, <https://elearningekpa.gr/>
- [4] Online Master in Terminology, Universitat Pompeu Fabre, <https://www.upf.edu/web/terminologiaonline/>
- [5] Fondements et enjeux de la Terminologie, Université Savoie Mont Blanc, <http://formations.univ-smb.fr/fr/catalogue/diplome-d-universite-1/domaine-transverse-TRSV/du-fondements-et-enjeux-de-la-terminologie-program-du-fondements-et-enjeux-de-la-terminologie.html>
- [6] ECQA Certified Terminology Manager Courses, TermNet, https://www.termnet.org/english/products_service/ecqa_ctm/courses.php
- [7] International Terminology Summer School, TermNet, <https://termnet.eu/>
- [8] ELCAT Innovative Terminology e-Learning for the Automotive Industry, <http://en.my-elcat.com/>
- [9] ProZ.com training for professional translators, <https://www.proz.com/translator-training/>

Μαβίνα Πανταζάρα

Επίκουρη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας
Πανεπιστημιούπολη, 157 84 Ζωγράφου
Ηλ-ταχ.: mavinap@frl.uoa.gr